

רב סבלפסקי

### 35. קנין חצר להקדש

#### 1. פסחים ז. "מעות שנמצאו לפני סוחר ביהמה" עד "ואמר רב שמעיה"

מעות שנמצאו לפני סוחר ביהמה - לעולם מעשר, בהר הבית - חולין, בירושלים, בשעת הרגל - מעשר, בשאר ימות השנה - חולין.

#### 2. בבא בתרא עט. "הקדיש בור מלאה מים" עד "ר' יוסי אומר"

הקדיש בור מלאה מים, אשפות מלאות זבל, שובך מלא יונים, שדה מלאה עשבים, אילן נשוי פירות - מועלין בהן ובמה שבתוכן; אבל הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים, אשפה ואחר כך נתמלאה זבל, שובך ואח"כ נתמלא יונים, אילן ואחר כך נשא פירות, שדה ואחר כך נתמלאה עשבים - מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן, דברי רבי יהודה

#### 3. תוס' בבא בתרא עט. ד"ה ואין

ואין מועלין במה שבתוכו - דלא אמרינן שיקנה חצר הקדש כמו שקונה חצר הדיוט דחצר משום יד איתרבאי ולא מצינו יד להקדש.

#### 4. בבא מציעא י: "ואמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא" עד "מי איכא מאן דאמר חצר משום שליחות

#### איתרבאי", "ומי איכא למ"ד חצר לאו משום יד איתרבאי" עד יא. המשנה

ואמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא: קטנה אין לה חצר, ואין לה ארבע אמות. ורבי יוחנן משום רבי ינאי אמר: יש לה חצר ויש לה ארבע אמות. במאי קמיפלגי? מר סבר: חצר משום ידה איתרבאי, כי היכי דאית לה יד - חצר נמי אית לה. ומר סבר: חצר משום שליחות איתרבאי, וכי היכי דשליחות לית לה - חצר נמי לית לה...

ומי איכא למאן דאמר חצר לאו משום ידה איתרבאי? והתניא: ידה - אין לי אלא ידה, גגה חצירה וקרפפה מנין? תלמוד לומר ונתן - מכל מקום. - לענין גט - כולי עלמא לא פליגי דחצר משום ידה איתרבאי, כי פליגי - לענין מציאה. מר סבר: ילפינן מציאה מגט, ומר סבר: לא ילפינן מציאה מגט. ואיבעית אימא: בקטנה כולי עלמא לא פליגי דילפינן מציאה מגט, והכא בקטן קא מיפלגי. מר סבר: ילפינן קטן מקטנה, ומר סבר: לא ילפינן קטן מקטנה. ואיבעית אימא: מר אמר חדא, ומר אמר חדא, ולא פליגי.

#### 5. בבא מציעא יב. חצר איתרבאי משום יד" עד "גופא ראה אותן", ורש"י ד"ה גבי מתחילת דבריו עד "ומיהו

#### גבי מציאה"

חצר איתרבאי משום יד, ולא גרעה משליחות. גבי גט דחוב הוא לה - אין חבין לאדם אלא בפניו. גבי מתנה, דזכות הוא לו - זכין לאדם שלא בפניו.

רש"י

גבי מתנה דזכות הוא לו זכין לו לאדם שלא בפניו - ושלא מדעתו, דאנן סהדי דניחא ליה שתהא שלוחו, הלכך, כי ליתיה בצד חצרו, דליכא לדמויי לידה דאינה סמוכה לה - תיפוק לה זכייתה, משליחותה, כי היכי דשלוחו זוכה לו שלא בפניו חצרו נמי זוכה לו שלא בפניו.

#### 6. רמב"ן בבא בתרא עט. ד"ה והא דאמרינן

והא דאמרינן מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן. שמעתי משום דלא קניא חצר להקדש דמשום יד איתרבאי ואין יד להקדש, וכן פ"ה ה"ר שמואל ז"ל, ויש לומר אי נמי קניא ליה אין מעילה בזכותה.

#### 7. זבחים מה. "ת"ר קדשי עובדי כוכבים" עד "ואין חייבין", "לא נהנין מדרבנן" עד "ואין חייבין"

ת"ר: קדשי עובדי כוכבים - לא נהנין ולא מועלין... לא נהנין - מדרבנן, ולא מועלין - דגמר מעילה חט חט מתרומה, דבתרומה כתיב בני ישראל - ולא עובדי כוכבים

**8. בבא מציעא כה: "מצא בגל" עד "מצא בכותל"**

מצא בגל ובכותל ישן - הרי אלו שלו.

**9. תוס' בבא מציעא כו. ד"ה דשתיך מתחילת התוס' עד "וכן מוכח"**

דשתיך - וא"ת וליקני ליה חצירו לבעל הגל או לבעל הכותל וי"ל דאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם כמו הכא שהוא מוצנע בעובי הכותל וכן מוכח לקמן (עמוד ב) דתנן מצא בחנות ובשולחנות הרי אלו שלו ואין חצירו קונה לחנוני או לשולחני לפי שהמעות הם דבר קטן ואין סופו הוה לימצא וכן לקמן (דף כז.) דקאמר לא שנו אלא בלוקח מן התגר דאז הוי שלו ולא אמרי' דקנה אותם תגר כשהיה ברשותו.

**10. רמב"ם הל' גזלה ואבדה טז: ד וראב"ד**

המוצא מעות בחנות אם היו בין תיבה לחנוני הרי הן של בעל החנות, ואם מצאן על התיבה ואין צריך לומר מתיבה ולחוץ הרי הן של מוצאן, ולמה לא תקנה החנות לבעל החנות לפי שאינה חצר המשתמרת ואע"פ שבעל החנות בתוכה צריך לומר תקנה לי חנותי כמו שיתבאר.

**השגת הראב"ד**

המוצא מעות בחנות וכו' ואע"פ שבעל החנות בתוכה צריך לומר תקנה לי חנותי. א"א יש מי שאומר שאפילו אמר תקנה לי רשותי לא קנה לו לפי שבאה שם המציאה קודם יאוש וחצירו כידו ועוד כי אין היאוש קונה אלא באבדה אבל זו לא היתה אצלו אבדה אלא בפקדון ששכחו בעליו.

**11. שבועות כד: "יש אוכל אכילה אחת" עד "איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע"**

יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד, ואלו הן: טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ, ר' מאיר אומר: אף אם היתה שבת והוציאו - חייב, אמרו לו: אינו מן השם; ואם איתא, משכחת לה חמש, כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב, מיגו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב! כי קתני - איסור הבא מאליו, איסור הבא מעצמו לא קתני. והרי הקדש! בבכור דקדושתו מרחם.

**12. קצות סימן ר ס"ק א מתחילת דבריו עד ד"ה ונסתפקתי**

ברשות לוקח. כתב באגודה ריש מעילה ז"ל, מצא דבר בבית הכנסת זכה בו ולא אמרינן דחצר בית הכנסת קונה להקדש, דחצר קונה מכח יד ואין יד להקדש, והובא במגן אברהם הלכות בית הכנסת (סימן קנ"ד סק"ג). ומקור הדין בפרק הספינה (ב"ב) דף ע"ט (ע"א) תנן התם כל הראוי למזבח ולא לבדק הבית ולא למזבח וכו' מועלין בהם ובמה שבתוכן, כיצד הקדיש בור מלאה מים אשפות מלאות זבל שובך מלא יונים כו', מועלין בהם ובמה שבתוכן, אבל הקדיש בור ואח"כ נתמלא מים אשפה ואח"כ נתמלא זבל וכו', מועלין בהם אבל לא במה שבתוכן, וכתב רשב"ם (ד"ה הכי קאמר) דלא אלים רשות הקדש לקנותו, דאילו בהדיוט אתרבי מואם המצא תמצא בידו (שמות כב, ג), אבל לא בהקדש. וכ"כ תוס' שם ז"ל, ואין מועלין במה שבתוכן דלא אמרינן שיקנה חצר הקדש כמו שקונה חצר הדיוט, דחצר משום יד אתרבי ואין יד להקדש עכ"ל. ומהאי טעמא נמי חצר בית הכנסת אינו קונה להקדש.

אמנם דברי התוס' נראין תמוהין כאשר עמד עליהן אא"ז בתוי"ט פ"ג דמעילה (משנה ו') ע"ש דכתב עלה ז"ל, ותמיהני דהתם מסקינן בגמ' פ"ק דמציעא (יב, א) דאע"ג דחצר משום יד אתרבי לא גרע משליחות, ולמה לא יהיה שליחות להקדש דהא הני כהני שלוחי שמים כמ"ש במשנה ג' פ"ד מנדרים (לה, ב) וכשהגזבר עומד בצד כל הני דהשתא הוי חצר המשתמרת תקני להקדש, ודוחק לומר דגזבר גופיה שליח דהקדש הוא ואין שליח עושה שליח וצ"ע עכ"ל.

וראיתי בספר צאן קדשים (מגילה יג, א) שכתב על דברי תוי"ט הנזכר דאישתמיטתיה מיניה מ"ש תוס' בקידושין דף כ"ג (ע"ב ד"ה דאמר רב הונא) וביומא דף י"ט (ע"ב ד"ה מי איכא מיד) הא דלא איפשטא הך איבעיא דכהני שלוחא דידן או שלוחא דרחמנא מהך דרב הונא בריה דרב יהושע דאמר הני כהני שלוחא דרחמנא דאי שלוחא דידן מי איכא

מידי דאנן לא מצי למיעבד, דמיבעיא ליה אי הני כהני שלוחא דידן ושלוחא דרחמנא או שלוחא דרחמנא דוקא ע"ש. ולפי"ז כיון דלא איפשטא אפשר לומר דהוי נמי שלוחא דידן ולא שלוחא דרחמנא דוקא, וכיון דהוי נמי שלוחא דידן אעפ"י שהגזבר עומד בצד כל הני לא מצי לאקדושי מה שבתוכו שלא מדעת בעלים, כנ"ל ברור ונכון עכ"ל.

שותא דמרן לא ידענא דנהי דכהני שלוחא דידן אבל גזבר ודאי שלוחא דשמים, דכהנים הוא דבעי לה בש"ס משום דמקריבין קרבנות דבעלים ומש"ה מספקא להו בשלוחא דידן, אבל גזבר ודאי שלוחא דרחמנא. ומ"ש בתוי"ט מהני כהני שלוחי דשמים אינו אלא לראיה דאיכא שליחות לשמים. גם מ"ש בצאן קדשים דכיון דכהני הוו נמי שלוחא דידן אעפ"י שהגזבר עומד בצד כל הני לא מצי לאקדשינהו שלא מדעת בעלים, תמהני בדבר הפקר מאין יהיה להם בעלים, והמים והזבל מעלמא אתו ואין להם בעלים דהפקירא נינהו, ואין בדבריו מזור לתמיהת תוי"ט.

והנראה לענ"ד בזה לפי מ"ש תוס' פ"ב דגיטין דף כ"א (ע"א ד"ה אטו שליחות) בהא דאמר רבא כתב לה גט ונתן בחצירו וכתב לה שטר מתנה עליו קנאתו ומתגרשת בו וכו' אמר אביי מכדי חצר מהיכא אתרבי מידה מה ידה דאיתיה בין מדעתה בין בעל כרחה אף חצרה דאיתיה בין מדעתה בין בעל כרחה, והא מתנה מדעתה איתיה בעל כרחה ליתיה, מתקיף לה רב שימי והא שליחות לקבלה דלדעתה איתיה בעל כרחה ליתיה, ואביי אטו שליחות מידה אתרבי מושלח ושלחה (דברים כד, א) אתרבי. וכתבו שם תוס' ז"ל, וא"ת דאמרינן פ"ק דמציעא (יב, א) דחצר משום ידה אתרבי ולא גרע משליחות, ובמציעא דזכות הוא קני אעפ"י שאינו עומד בצדו ולא הוי דומיא דיד וקני מטעם שליחות דזכין לאדם שלא בפניו, א"כ הכא דכתב לה שטר מתנה עליו אע"ג דלא הוי דומיא דידו דמתנה ליתיה בעל כרחה תתגרש מכח שליחות, וי"ל דדוקא לענין שלא בפניו אמרינן דלא גרע משליחות לקנות במידי דזכות הוא לו, אבל בשאר דברים בעינן דומיא דידה, דאל"כ חצר מהלכת אמאי לא קנה, תקנה מטעם שליחות כמו שליח מהלך (אע"כ) [אע"ג] דמטעם יד לא קני עכ"ל. ומבואר יותר בשיטה מקובצת (ב"מ יב, א ד"ה ודעת גליון תוס') וז"ל, לא גרע משליחות וכו' אבל חצר מהלכת כיון דכלל לא דמי ליד לא קני אפילו משום שליחות, דלהכי אהני דאתרבי משום יד שלא יקנה משום שליחות חצר שאינו דומה ליד כלל כגון חצר מהלכת, דלא דמי לאינו משתמר, דהתם אין [חילוק] מיד גוף החצר רק שימור (חצר) [חסר] לו, אבל מהלכת גוף החצר חלוק מיד עכ"ל. וכיון דלא מהני חצר שאינו דומה ליד אלא גבי חצר שאינו משתמר שאינו חלוק לגמרי מיד, אבל מהלך שאינו דומה ליד כלל [לא מהני] אפילו משום שליחות ומשום דלא הוי חצר משום שליחות אלא חצר שדומה לידו דלהכי אתרבי מידו, א"כ ממילא בהקדש דליכא תורת יד כלל א"כ חצר נמי ליתיה, ואפילו משום שליחות דגם שליחות דחצר ליכא אלא הדומה ליד ואין יד להקדש וזה ברור.

והרמב"ן בחידושי שם פרק הספינה כתב ז"ל, והא דאמרינן אין מועלין במה שבתוכו, שמעתי משום דלא קניא חצר להקדש דמשום יד אתרבי ואין יד להקדש, וכ"כ הר"ר שמואל ז"ל. (וז"ל) [ויש לומר] א"נ קני לה אין מעילה בזכייתה עכ"ל. ונראה טעמא משום דאין מעילה אלא בהקדש שהוקדש ע"י אדם, אבל זה שאינו קדוש ע"י דעת אחרת מקנה אלא ממילא זכי לה הקדש בתורת חצר אין מועלין בו, ותדע דהא אפילו בקדשי עכו"ם פליגי תנאי בזבחים דף מ"ה (ע"א) אם מועלין בו, ואע"ג דודאי קני לה הקדש, וזה שהוקדש ממילא שלא ע"י אדם אין מועלין אליביה דכ"ע.

ולפי"ז מצא מציאה בבית הכנסת אכתי יש לחוש לדעת הרמב"ן דיש חצר להקדש לזכות בו. מיהו קשה בהא דתנן שקלים פ"ז (משנה ב') מעות שנמצאו לפני סוחרים בהמה לעולם מעשר, בהר הבית חולין, ואמרי עלה בירושלמי דלא חיישינן לתרומת הלשכה דחזקה אין כהן מוציא מעות מתרומת הלשכה עד שהוא מחללן על הבהמה ע"ש. ומשמע דהוא חולין ממש, ואמאי לא קני חצר לגבוה כיון דהר הבית חצר דהקדש הוא. ונראה לפי מ"ש הרא"ש והנימוקי יוסף פ"ק דמציעא (רא"ש פ"ב סי' ט' ונ"י יד, א בדפי הרי"ף) והרב המגיד פ"ט מגזילה גבי מצא בגל דלא קני חצירו היכא דאתי לחצר קודם יאוש ומשום דלא עדיפא מידו דבאיסורא אתי לידה דלא זכי אע"ג דמייאש בתר הכי וע"ש, וא"כ מהאי טעמא נמי לא זכי חצר הקדש מעות הנמצא בו משום דאתי לידו קודם יאוש, דאע"ג דאדם עשוי למשמש כיסו בכל שעה, כיון שבשעה שנפל להר הבית לא ידע דמייאש א"כ באיסורא אתי לחצר, וא"כ פשיטא דמהאי טעמא נמי נמצא מעות בבית הכנסת לא זכי הקדש כיון דבא קודם יאוש

אמנם לפי מ"ש הראשונים תירוצים אחרים בהאי דמצא בגל דלא זכי חצירו, והוא משום דאין חצירו זוכה שלא מדעתו אלא בדבר שרגיל לבא אבל בדבר שאינו רגיל לבא ולא אסיק אדעתיה אין חצירו זוכה שלא מדעתו, וכ"כ הרמ"א סימן רס"ח (סעיף ג') ע"ש, וא"כ בחצר דהקדש לא שייך האי טעמא דגבי הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת, וכדאיתא בפרק כיצד הרגל (ב"ק) דף כ' (ע"ב) אמר רבה הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת, ופירש רש"י דדעת שכינה איכא ע"ש, וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה בהר הבית חולין תיקני הר הבית לגבוה. וצריך לומר להנך פוסקים שתירצו בכותל ישן ובגל משום דלא רגילי לבא ואינו קונה שלא מדעת והוא שיטת הרמב"ם שם (פט"ז מגזילה ה"ח) ודעימיה והובא ברמ"א סימן ר"ל"ב (סעיף י"ח) ורס"ח (סעיף ג') דסברו דאין חצר כלל להקדש וכשיטת רשב"ם ותוס

אולם בעיקר דברי אגודה תמיהא לי דכתב בחצר בית הכנסת דאין יד להקדש, דהא בית הכנסת אין לו דין הקדש אלא הרי הוא כמו חצר השותפין, ומהאי טעמא כתב בריב"ש (סי' ר"ה) דארבע אמות זוכה לכל אדם בבית הכנסת דהו"ל חצר השותפין וכדאיתא בנדרים ריש פרק השותפין (מו, ב) והובא בב"ש באה"ע סימן ל' סק"ט ע"ש, וא"כ הו"ל חצר השותפין שמבואר בשו"ע סימן ר"ס סעיף ד' דזוכין השותפין, ובהדיא תניא ריש פרק אלו מציאות (ב"מ כא, ב) המוצא מעות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות הרי אלו שלו, וע"ש דף כ"ד (ע"א) דס"ד דמיירי בשל ישראל, וא"כ מוכח להדיא דמצא בבית הכנסת הרי אלו שלו, אבל לאו מטעמא דאין יד להקדש כיון דבתי כנסיות דין שותפין דהדיוט הוא וכדאיתא להדיא בנדרים והרי בתי כנסיות כחצר שאין בו דין חלוקה, אלא כיון דהדיוטות הו"א א"כ שפיר שייך ביה כל התירוצים שנאמרו בגל ובכותל או משום דהו"ל באיסורא אתי לחצר או משום דאין רגיל לבא אינו זוכה שלא מדעת כיון דהדיוטות דשותפין צריך דעת וזה ברור

אמנם [ק"ל] בהא דכתב הרמב"ן דשפיר קני לה חצר דהקדש אלא שאין מעילה בזכיתה, (בהא) [דהא] אמרינן (פ"ב) [פ"ג] דשבועות (כד, ב) גבי יש אוכל אכילה אחת, ע"ש דפריך וליחשוב נמי שבועה שלא אוכל, ומשני מידי דאיתא בשאלה לא קתני, ופריך והא מוקדשין דאיתא בשאלה וקתני, ומסיק בבכור, ואי נימא דיש חצר להקדש א"כ במוקדשין נמי כיון דכבר נשחט בעזרה קני לה הקדש דעזרה הוי חצר דהקדש ותו לא מהני שאלה בתר דאתי ליד גזבר וכמ"ש תוס' בכמה דוכתי (פסחים מו, ב ד"ה הואיל), וה"נ כבר אתי בזכיה לרשות הקדש. ובתשובת מוהר"ר בצלאל אשכנזי (סי' י"ד) כתב בטעם הדבר דלא מהני שאלה בתר דאתי ליד גזבר משום דלא מהני שאלה בהקדש אלא משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, אבל היכא דאתי ליד גזבר דכבר קני לה הקדש במשיכה, לא גרע כח הקדש מכח הדיוט דבתר דקני לה במשיכה אינו חוזר, והובא בש"ך סימן רנ"ה (סק"ו) ע"ש, וה"נ כיון דחצר קונה להקדש והוא העזרה תו לא מצי מתשיל עלה דבהדיוט נמי כל דאתי לחצירו תו אינו חוזר, ואית ביה מעילה כיון שקדוש ע"י דעת אחרת, ושאלה לית ביה כיון דכבר הקנה אותו להקדש ע"י חצר ותו לאו בדידיה קיימא למתשל עלה כיון דכבר קני לה הקדש, וכיון דליתיה בשאלה ממילא מעילה אית ביה כיון דקדושתו הראשונה קיימת וצ"ע. ומזה נראה ראה ברורה למ"ש תוס' ורשב"ם דאין חצר להקדש